

Pargas stads utlåtande om Varhas utkast till vision för servicenätet 2027–2037

Pargas stad tackar för möjligheten att lämna utlåtande om Egentliga Finlands välfärdsområde Varhas utkast till vision för servicenätet för åren 2027–2037.

Pargas stad konstaterar att planeringen av servicenätet måste utgå från hela landskapets faktiska geografi, invånarnas verkliga möjligheter att använda tjänsterna samt de skyldigheter och särskilda organiseringsförutsättningar som följer av skärgårdsförhållandena och tvåspråkigheten.

Sammanfattande ställningstagande

Pargas stad anser att Varhas vision för servicenätet i sin nuvarande form inte tillräckligt beaktar vare sig skärgårdsförhållandenas särskilda servicebehov eller de självständiga service- och organiseringsbehov som följer av tvåspråkigheten.

Skärgårdsförhållandena kräver en fysisk servicenärvaro, realistiska tillgänglighetsbedömningar och acceptans för att små enheter kan ha högre kostnader än motsvarande enheter i tätorter.

Tvåspråkigheten kräver i sin tur fungerande vård- och servicekedjor på både svenska och finska, tillgång till språkkunnig personal och en faktisk språklig servicekapacitet.

Pargas stad motsätter sig bestämt att Aftonro i Iniö och Fridhem i Houtskär stängs.

Pargas stad motsätter sig planen där Pargas social- och hälsocentrals status ändras från hälsocentral till hälsostation då Kaskisbackens hälsocentral blir färdig under 2027. Staden motsätter sig också en långsiktig avveckling av bäddavdelningen i Pargas.

Beslut som berör skärgårdens och den både svensk- och finskspråkiga befolkningens service måste grunda sig på en helhetsbedömning där människors trygghet, faktisk tillgänglighet, språkliga rättigheter, personalens kompetens, lokalsamhällenas bärkraft och skärgårdens framtida livskraft väger tungt.

Ekonomiska och administrativa effektivitetsmål får inte leda till att service i de delar av välfärdsområdet där den är svårast men mest nödvändig att ordna stegvis monteras ned.

Pargas stad förutsätter att Varha omarbetar visionen för servicenätet så att de stöder en levande, trygg och tvåspråkig service för alla invånare inom välfärdsområdet.

1. Övergripande synpunkter på planeringsprinciperna

Pargas stad stöder principen om ett tillgängligt, mångkanaligt och integrerat servicenät som består av fysiska verksamhetsställen, mobila tjänster och digitala tjänster. Principen måste dock tillämpas platskänsligt och utifrån respektive tjänsters karaktär.

Alla tjänster behöver inte finnas lika nära invånaren. För kortvariga vårdperioder kan ett längre avstånd i vissa fall vara möjligt, förutsatt att transporter, vårdkedjor, språk och trygg hemgång fungerar. Däremot är närhet särskilt viktig för långvarigt boende, återkommande rehabilitering, hemvård, äldreomsorg, mentalvårdstjänster, familje- och socialservice samt andra tjänster som används ofta eller under en längre tid.

Digitala och mobila tjänster kan vara viktiga komplement, men de kan inte generellt ersätta fysisk närvaro. Detta gäller särskilt äldre personer, personer med nedsatt funktionsförmåga, klienter med psykisk ohälsa, barn och familjer samt personer vars möjligheter att använda digitala tjänster är begränsade.

Varha baserar sitt förslag på MDI:s befolkningsprognos. Prognosen bygger på tidigare befolkningsutveckling och gör antaganden om fortsatt utveckling. Om basservice stängs med hänvisning till dylik prognostiserad befolkningsminskning så gör det prognosen självförverkligande: avsaknad av basservice och arbetsplatser hör till de starkaste orsakerna till utflyttning och avsaknad av inflyttning. Servicenätsbeslut måste därför dels utgå från flera framtidsscenarier, dels också bedöma hur beslutet påverkar kvarboende, inflyttning, lokala arbetsplatser och områdets långsiktiga utvecklingsmöjligheter.

2. Skärgårdsförhållandena som en självständig grund för servicebehov och finansiering

Pargas är Finlands mest utpräglade skärgårdskommun. Staden omfattar flera huvudöar, ett stort antal mindre bebodda öar samt områden som är beroende av färjor och förbindelsefartyg. Avstånd mäts därför i praktiken i restid och i komplexa resekedjor, inte i kilometer.

I regeringens proposition HE 56/2026 konstateras att social- och hälsovårdstjänsternas tillgänglighet och servicenätets täckning har en väsentlig betydelse för levnadsförhållandena i skärgården. Den skärgårdsbaserade finansieringen motiveras med att den ska förbättra välfärdsområdenas möjligheter att ordna social- och hälsovårdstjänster med beaktande av de särskilda kostnader och tillgänglighetsproblem som skärgårdsförhållandena orsakar.

Enligt de beräkningar som Pargas stad tidigare har hänvisat till erhåller Varha cirka 19 miljoner euro i finansiering som grundar sig på skärgårdsförhållandena. Finansieringen är inte formellt öronmärkt för enskilda verksamhetsställen, men dess beräkningsgrund är tydlig: den ska beakta att service i skärgårdsförhållanden är mer resurskrävande och att en likvärdig tillgänglighet inte kan uppnås med samma servicenätsstruktur som i tätorter. Det är därför principiellt motsägelsefullt att välfärdsområdet får förhöjd finansiering på grund av skärgårdens särskilda serviceförutsättningar och samtidigt föreslår att just den fysiska service som gör det möjligt att bo i skärgården ska avvecklas.

Pargas stad betonar att en något högre kostnad per klient, personalmedlem eller vårdplats inte i sig kan utgöra grund för nedläggning. Små enheter i skärgården är inte ett planeringsfel utan en direkt följd av geografin, och dessutom mycket effektiva i sitt breda kunnande. Den skärgårdsbaserade finansieringen finns uttryckligen för att det inte alltid är möjligt eller ändamålsenligt att producera service enligt samma enhetsstorlek och kostnadsstruktur som i större befolkningscentra.

Pargas stad kräver att alla förändringar som berör skärgårdsdelarna föregås av en särskild skärgårdskonsekvensbedömning. Den ska åtminstone omfatta:

- konsekvenser för arbetsplatser, kvarboende, inflyttning och det lokal samhällets livskraft,
- verkliga restider inklusive färjor, förbindelsefartyg och väntetider,
- möjligheten att uträtta ärenden och återvända under samma dag,
- konsekvenser för personer utan egen bil,
- konsekvenser för äldre och personer med nedsatt funktionsförmåga,
- konsekvenser för anhöriga och personal,
- konsekvenser för första respons, frivillig brandkår och lokal beredskap,

- samt de samlade effekterna av flera samtidiga servicenedsättningar.

3. Tvåspråkigheten som en självständig grund för servicebehov och finansiering

Tvåspråkigheten ska behandlas som en prioriterad dimension i servicenätsplaneringen. Egentliga Finland är ett tvåspråkigt välfärdsområde och social- och hälsovården ska ordnas så att klienten och patienten faktiskt kan få service på sitt modersmål. Detta innebär mer än att ett verksamhetsställe formellt betecknas som tvåspråkigt.

I finansieringslagen utgör tvåspråkighet en uttrycklig och separat beräkningsgrund. Enligt de uppgifter som Pargas stad tidigare har lyft fram erhåller Varha cirka 14 miljoner euro i finansiering som beräknas på basis av tvåspråkigheten. Finansieringen är inte öronmärkt, men den visar att lagstiftaren har identifierat de särskilda organiseringsförutsättningar och kostnader som uppkommer när ett välfärdsområde ska trygga service på båda nationalspråken.

Varha kan därför inte utgå från att en centralisering till ett formellt tvåspråkigt verksamhetsställe automatiskt tryggar de språkliga rättigheterna. Språkets betydelse är särskilt stor för personer i sårbar ställning, bland annat äldre, personer med psykiska problem, inom funktionshinderservicen samt då patientens funktionsförmåga eller förmåga att uttrycka sig är nedsatt. Pargas stad kräver att varje förändring som påverkar tvåspråkig service föregås av en separat språkkonsekvensbedömning. Bedömningen ska åtminstone granska:

- den faktiska tillgången till service på svenska och finska,
- personalens språkkunskaper och tillgången till språkkunnig personal,
- hela vård- och servicekedjans funktion på båda språken,
- patienternas och klienternas upplevda trygghet,
- möjligheten att delta i social gemenskap på det egna språket,
- samt hur förändringen påverkar den regionala kapaciteten att producera svenskspråkig service.

4. Befolkningsutveckling

Pargas uppvisar en positiv befolkningsutveckling, där invånarantalet har ökat under årets första hälft. Utvecklingen förväntas fortsätta under de kommande åren till följd av pågående bostadsinvesteringar och förbättrade kommunikationsförbindelser. Den ökade attraktionskraften för såväl nuvarande som nya invånare skapar goda förutsättningar för inflyttning och långsiktig tillväxt. Detta bör beaktas i planeringen av välfärdsområdets serviceutbud och resursfördelning för att säkerställa att tjänsterna motsvarar det framtida behovet.

2026							
Befolkningsförändring månadsvis, jämförelse mellan kommuner							
Kommun	2026-01	2026-02	2026-03	2026-04	2026-05	2026-06	Totalt
Salo	-58	-45	-16	-8	37	-23	-113
Somero	-14	-18	-1	-16	-4	-3	-56
Loimaa	-9	-1	-21	-8	-9	1	-47
Masku	-22	2	-9	-21	22	-7	-35
Koskis	-5	-3	-13	-9	2	-5	-33
Virmo	-13	-11	-13	0	4	6	-27
Pemari	-11	-27	-19	23	23	-14	-25
Aura	-1	-9	-3	3	-4	-7	-21
Kiminki	-12	13	-9	-10	11	-6	-13
Gustavs	-4	-4	-1	-6	0	6	-9
S:t Märten	3	-2	-4	-1	-4	4	-4
Pöytä	-4	1	21	1	-8	-13	-2
Rusko	-1	-1	-6	-8	6	9	-1
Tövsala	4	3	0	-1	3	-6	3
Sagu	-4	0	-7	11	0	8	8
Nousis	-6	-3	2	1	4	15	13
Pyhäntä	-3	7	6	-8	4	7	13
Vemo	-8	8	6	-3	4	10	17
Oripää	-3	5	-2	7	6	6	19
Näändal	13	-32	11	-1	13	17	21
Pargas	6	-21	-2	1	30	17	31
Lundo	-36	3	8	13	29	41	58
Nystad	-1	-5	4	3	18	62	81
Letala	0	33	16	29	-8	23	93
S:t Karins	89	4	9	22	47	22	193
Reso	7	56	55	70	-2	18	204
Åbo	109	35	-2	37	-38	85	226

5. Aftonro i Iniö och Fridhem i Houtskär ska bevaras

Pargas stad motsätter sig bestämt att äldreomsorgsenheterna Aftonro i Iniö och Fridhem i Houtskär stängs. Aftonro och Fridhem är inte enbart vårdenheter.

Enheternas betydelse från skärgårdssynvinkel och för svenskspråkig äldreomsorg

Skärgårdens förhållanden med tidsmässigt långa förbindelser och lokala samhällen på öarna med sina särskilda livsförutsättningar gör en nedläggning av enheterna ödesdiger både för åldringarna och samhället:

- De är centrala delar av två skärgårdssamhällens trygghet, arbetsmarknad, beredskap och framtidsstro. Enheterna gör det möjligt för äldre att bo kvar i sin hembygd nära anhöriga, den lokala gemenskapen och den miljö där de har levt sina liv.
- De upprätthåller samtidigt arbetsplatser, fast bosättning och lokal kompetens på huvudöar där varje stadigvarande arbetsplats har stor betydelse.
- De 19 arbetsplatserna vid Fridhem motsvarar cirka 10 procent av den arbetsföra befolkningen i Houtskär. De 10 arbetsplatserna vid Aftonro motsvarar cirka 15 procent av den arbetsföra befolkningen i Iniö. I små skärgårdssamhällen är detta strukturellt betydande andelar, siffran motsvarar att ca 14 000 arbetsplatser skulle läggas ner i Åbo. En nedläggning skulle försvaga hela samhällsstrukturen, minska möjligheterna till inflyttning och påskynda en utveckling där äldre personer och deras anhöriga tvingas lämna området.
- En nedläggning skulle också försvaga skärgårdens beredskap. Personalen och deras familjer är ofta samtidigt en del av det samhällsbärande nätverket genom frivillig brandkår, första respons, föreningsliv, transporter och annan lokal beredskap. När arbetsplatser försvinner minskar också den mänskliga resurs som behövs vid olyckor, störningar och krissituationer.
- Aftonro och Fridhem är en del av Varhas faktiska kapacitet att erbjuda svenskspråkigt dygnetruntboende. För invånare i Houtskär och Iniö finns det inte på närliggande öar en motsvarande och reellt tillgänglig svenskspråkig boende- och omsorgslösning med förutsättningar att ersätta enheterna.

Varha måste innan en eventuell förändring konkret visa:

- var motsvarande svenskspråkiga vårdplatser finns,
- hur många platser som faktiskt är tillgängliga,
- vilken språklig kompetens personalen har,
- hur kontakten till anhöriga kan upprätthållas,
- samt hur hela vård- och servicekedjan fungerar på svenska.

En formell uppgift om att en ersättande enhet är tvåspråkig är inte tillräcklig. Pargas stad föreslår att Varha ska utreda hur enheterna kan utvecklas till tvåspråkig skärgårdsanpassade vård- och trygghetsnoder med mångsidig kompetens.

6. Verksamheten på Pargas social- och hälsocentral samt bäddavdelningen ska tryggas långsiktigt

Pargas stad motsätter sig planen där Pargas social- och hälsocentrals status ändras från hälsocentral till hälsostation då Kaskisbackens hälsocentral blir färdig under 2027.

Motiveringar enligt följande:

- Kaskisbackens social- och hälsocentral ska i första hand tjäna Åbo med kranskommuner.
- Pargas ska bibehållas som social- och hälsocentral för skärgården. Den kan fungera som nav för den svenskspråkiga servicehelheten. Centralen bör ansvara för samordning av tjänster, smidiga vård- och servicekedjor samt säkerställa att invånarna får rätt stöd vid rätt tidpunkt.
- Antalet besök i Pargas stöder bibehållandet av Pargas som social- och hälsocentral.
- Pargas är i dag den enda verksamhetspunkten som i praktiken kan erbjuda fullständig service både på svenska och finska. Ingen annan servicepunkt kan göra det. Det är inte säkert att tvåspråkig service kan erbjudas i framtiden på Kaskisbacken. I Åbo finns ingen enhet som idag kan garantera service på svenska, det kan bara Pargas göra. En nedgradering av Pargas social- och hälsocentral till hälsostation äventyrar den tvåspråkiga servicen i välfärdsområdet.

Bäddavdelningen i Pargas är en viktig del av vårdkedjan för hela skärgårdsstaden. Den möjliggör fortsatt vård, rehabilitering och förberedelse för trygg hemgång närmare patientens hem. Den minskar också behovet av långa transporter för äldre och personer med nedsatt funktionsförmåga. Bäddavdelningen i Pargas är en fungerande tvåspråkig vårdmiljö där vård ges på både svenska och finska. Tvåspråkighet kan inte tryggas enbart genom att en centraliserad avdelning längre bort formellt betecknas som tvåspråkig. Det avgörande är om patienten faktiskt får vård, information, bemötande, rehabilitering och sociala kontakter på sitt eget språk under hela vårdperioden. Den har också en viktig roll i tryggandet av en god palliativ vård och vård i livets slutskede på modersmålet. Alla invånare ska ha möjlighet att få högkvalitativ och värdig vård i livets slutskede oberoende av bostadsort. Detta förutsätter tillräckliga resurser, kompetens samt fungerande samarbete mellan olika vårdnivåer.

Tillgång till röntgentjänster i Pargas måste säkerställas även i framtiden. Närservice inom diagnostik möjliggör snabbare vårdbeslut, förbättrar patientsäkerheten och minskar den belastning som resor till andra orter medför, särskilt för äldre personer och personer med nedsatt funktionsförmåga.

Eventuella framtida förändringar får inte behandlas utan separata bedömningar av skärgårds- och språkliga konsekvenser.

7. Verksamheten inom barn-, ungdoms- och familjetjänster, elevhälsotjänster samt socialt arbete

Pargas stad anser att konsekvenserna för barn-, ungdoms- och familjetjänsterna behöver beskrivas tydligare i planen och visionen.

Socialt arbete för barn och familjer, familjerådgivning och mentalvårdstjänster för barn och unga förutsätter ofta förtroende, kontinuitet, lokalkännedom och samarbete med skola, småbarnspedagogik och andra lokala aktörer.

Dessa tjänster behöver utvecklas som en sammanhängande tvåspråkig regional helhet. Distansservice och sporadiska besök kan komplettera men inte ersätta en stabil lokal servicebas.

Elevhälsotjänsterna måste tryggas i hela Pargas. Barn och unga ska ha jämlik tillgång till skolhälsovård, kurators- och psykologtjänster på både svenska och finska. Tidigt stöd och förebyggande arbete är avgörande för ungas välmående och framtida hälsa.

8. Tillgång till personal

Tillgången till personal får inte användas som ett statistiskt argument för att stänga service utan att välfärdsområdet först har använt de åtgärder som står till buds för att rekrytera och behålla personal. Varha bör överväga en systematisk modell för skärgårds- och språktillägg samt andra rekryterings- och bindningsåtgärder för alla kritiska yrkesgrupper, inte endast för läkare. Medel som motiverar detta ges redan av staten i form av den tilläggsfinansiering som Varha får för skärgård och språk.

9. Sammandrag av Pargas stads begäran gällande ändringar i Varhas plan och vision

Pargas stad förutsätter att Varha gör följande ändringar och kompletteringar innan planen och visionen för servicenätet förs vidare till politisk behandling:

1. Aftonro i Iniö och Fridhem i Houtskär behöver strykas från samtliga nedläggningsalternativ. Enheterna ska i stället utvecklas som skärgårdsanpassade och tvåspråkiga äldreomsorgs- och trygghetsnoder.
2. Varha behöver genomföra en separat skärgårdskonsekvensbedömning för alla förändringar som berör Pargas skärgårdsdelar. Bedömningen ska utgå från verkliga restider, färjor, förbindelsefartyg, väntetider, säsongsvariationer och störningskänslighet.
3. Varha behöver genomföra en separat språkkonsekvensbedömning för alla förändringar som påverkar den svenskspråkiga och tvåspråkiga servicen. Bedömningen ska granska faktisk servicekapacitet, inte enbart verksamhetsställets formella språkstatus.
4. Munhälsovården i Korpo, fysioterapin i Houtskär och de diagnostiska tjänsterna i Pargas får inte avvecklas utan konsekvensbedömningar och utan att ersättande modeller har definierats konkret. Modellerna ska ange servicenivå, personalresurser, verksamhetsfrekvens, transportkonsekvenser, språklig kapacitet och uppföljning.
5. Verksamheten på Pargas social- och hälsocentral samt bäddavdelningen behöver tryggas långsiktigt. Visionen skall inte innehålla en planeringsriktning där avdelningen avvecklas.
6. Varha behöver utreda en sektorsövergripande och tvåspråkig rehabiliterings- och socialservicehelhet för Åboland.
7. Digitala och mobila tjänster kan användas som komplement, men inte som ersättning för fysisk service i skärgården eller för tjänster där närvaro, kontinuitet och modersmål är centrala.
8. Varha bör utveckla en systematisk modell för att rekrytera och behålla personal i skärgården och i tvåspråkiga tjänster. Modellen bör omfatta fler yrkesgrupper än läkare.
9. Varha behöver tillsammans med Pargas stad skapa en permanent samarbetsmodell för social- och hälsovårdsservicen i skärgården. Modellen ska omfatta regelbundna möten,

gemensam uppföljning, definierade miniminivåer och utveckling av platsanpassade lösningar.

10. Varha behöver separat och transparent redovisa hur den finansiering som beräknas på basis av skärgårdsförhållandena har beaktats i servicenätsbesluten och hur den används för att bemöta skärgårdens särskilda kostnader och tillgänglighetsproblem.
11. Varha behöver separat och transparent redovisa hur den finansiering som beräknas på basis av tvåspråkigheten har beaktats i servicenätsbesluten och hur välfärdsområdet säkerställer faktisk servicekapacitet på svenska och finska.
12. Den positiva befolkningsutvecklingen bör beaktas i planeringen av välfärdsområdets serviceutbud och resursfördelning för att säkerställa att tjänsterna motsvarar det framtida behovet.

Det är inte tillräckligt att skärgårdsförhållanden och tvåspråkighet beaktas som faktorer i finansieringen om deras betydelse inte samtidigt syns i besluten om var, hur och på vilka språk tjänster produceras.